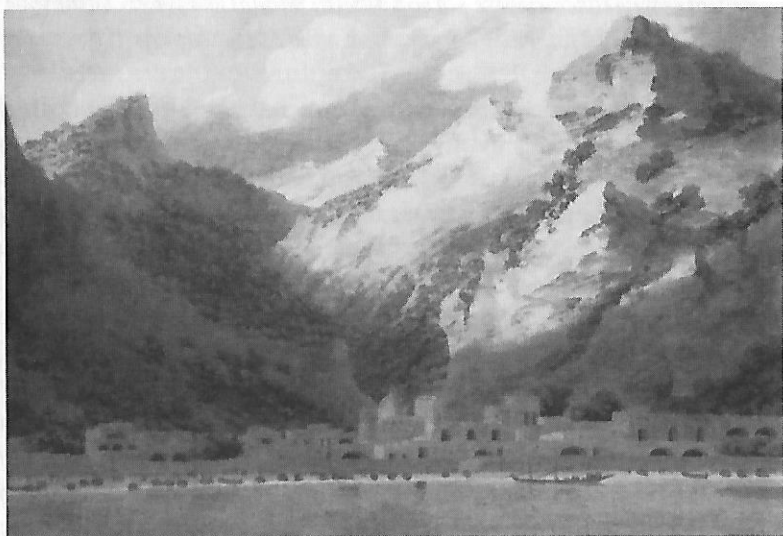

níci ledovců blázni. Co vzdělanému člověku připadá jako vznešené, nevzdělaným přijde pouze jako odpuzující.²⁸

Objekty, které v nás ideje vznešenosti vyvolávají, uvádí Kant především z přírody – „odvážně převyslé, jakoby hrozící skály, bouřková mračna kupící se na nebi, prováděná blyskáním a hřměním, sopky v celé své zničující síle, orkány se svými pustošivými následky, bezbřehý bouřící oceán, vysoký vodopád mocné řeky apod.“²⁹ I když to neznamená, že by se vznešeno omezovalo na přírodu (válka³⁰).

Nicméně, vznešeno vzbuzují právě děsivé síly přírody, ve své obrovitosti, neuchopitelnosti, tam, kde mizí uspořádanost: „Příroda nejvíce vzbuzuje ideje vznešenosti právě ve svém chaosu nebo ve svém nejděsivějším a nejnepravidelnějším nepořádku a zpusťování...“³¹ Právě tyto přírodní jevy totiž nejlépe poukazují k ideji nekonečnosti: „Příroda je... vznešená v těch svých jevech, jejichž názor obsahuje ideu její nekonečnosti. To se nemůže dít jinak než nepřiměřeností i sebevětšího úsilí naší obrazotvornosti...“³²

Přestože žádný objekt v pravém slova smyslu nemůže být podle Kanta vznešený, jsou to většinou právě některé přírodní objekty, které mohou v naší mysli vzbudit ideje, jejichž reflexí vzniká pocit vznešenosti. Jsou to často jevy, kdy nás příroda ohromuje svou mocí i chaosem – např. bouře, velehory, vzedmutý oceán či obří vodopády. Akvarel z roku vydání *Kritiky*: John Robert Cozens: Cetara v Salernském zálivu, *National Gallery of Art*, Washington, D. C.

Zatímco zalíbení v kráse je pozitivní, je v něm obsažen pocit podpory životu, u vznešena je pocit libosti vzbuzován nepřímou. Není to pocit dojetí z nezávazné hry a půvabu – naše mysl je přitahována i odpuzována zároveň. „Mysl se při představě vznešenosti v přírodě cítí pohnuta, zatímco v estetickém soudu o její kráse je v klidné kontemplaci. Toto pohnutí může být... srovnáno s otřesením, tj. s rychle se střídajícím odpuzováním a přitahováním téhož objektu.“³³ Není zde vzbuzována pozitivní libost jako v případě krásy, spíše úcta.

Vznešeno se líbí v důsledku odporu našim smyslům, mysl se snaží překročit v aktech estetického posuzování za smyslový svět, nekonečný základ světa (který neznáme a nikdy nepoznáme).³² Vznešeno sice není tak důležitý pojem jako krásno, právě však tváří v tvář přírodním výjevům nás ideje vznešena vedou v určitém smyslu dále. Jak píše o Kantově pojetí vznešena Zátka: „Vznešeno tedy umožňuje určitý... náhled, za 'smyslový svět a představuje jakousi, bránu' k pravému nekonečnu duchovně mravního světa. Vykonává tak důležitou funkci zprostředkujícího článku mezi smyslovou přírodou a oblastí lidské autonomie (svobody). V pocitu vznešenosti, opouštíme 'smyslový svět, překračujeme jeho konečné určení a aktivně zakoušíme jeho transcendentní základ.“³⁴

Kantův význam jako jednotlivé osobnosti pro estetické vnímání přírody lze přirovnat minimálně k Rousseauovi. Zatímco Rousseau ukázal a procítil přírodní krásy, které měl Evropan kolem sebe, a podnítil i nové vnímání cizích krajů, Kant šel ve svém mistrovském díle podstatně hlouběji v analýzách estetické libosti ve spojitosti s těmito přírodními objekty³⁵. Na *Kritiku soudnosti* naváže nejen celá oblast estetiky, která se tímto dílem definitivně emancipuje, ale i každý, kdo uvažuje nad přírodními krásami.

FRIEDRICH SCHILLER A POJEM SVOBODY

Adorno, který se ve své *Estetické teorii* zamýšlí nad zvláštním fenoménem vymizení přírodního krásna z estetické teorie, nabízí toto vysvětlení: „Přírodní krásno z estetiky zmizelo v důsledku rozšiřující se vlády pojmu svobody a lidské důstojnosti, Kantem inaugurovaného, konsekventně teprve Schillerem a Hegelem do estetiky transplantovaného, podle něž